

Чередниченко Г. А.
к.е.н., доцент кафедри ЗЕТ та ЕП
Одеського національного економічного університету

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Тривале накопичення та загострення соціально-економічних проблем в пострадянській економіці України науковці, політики і пересічні громадяни значною мірою пояснюють вадами системи державного регулювання економіки. У цій системі важливе місце займає регуляторна політика, яка по суті є інституційним засобом впливу на національну економіку шляхом впровадження, зміни та скасування певних формальних інститутів, формування інституційного середовища для економічної діяльності. Тому є актуальними дослідження сучасних тенденцій у формуванні та реалізації регуляторної політики, особливостей і напрямів вдосконалення цієї політики в Україні.

Теоретичні основи для аналізу регуляторної політики були закладені в інституціональній теорії, зокрема в роботах О. Уільямсона, Р. Коуза, Д. Норта та інших. Стосовно сутності регуляторної політики, її співвідношення з іншими видами державної політики, етапів еволюції регуляторної політики та сучасних тенденцій її розвитку проводили дослідження такі вчені як З. Варналій, В. Воротін, В. Геєць, Ю. Єхануров, Я. Жаліло, Г. Зеленько, О. Літвінов, Д. Ляпін, К. Ляпіна, В. Ляшенко, Н. Малишев, Р. Радейко, С. Ситник, Д. Стеченко, С. Телешун, Д. Циганков, О. Юлдашев та інші. Однак багато аспектів даної проблематики залишаються дискусійними або недостатньо дослідженими і потребують подальших розробок. Це і є метою даної роботи.

Дослідження регуляторної політики, на наш погляд, має враховувати специфіку взаємодії державного і ринкового регуляторів національної економіки розвинутих країн і країн, де ринкова система лише формується. У розвинутих країнах регуляторна діяльність держави доповнює дію потужних механізмів саморегуляції інститутів ринку та громадянського суспільства, що сформувались еволюційним шляхом, вона є інституційним відображенням особливостей і об'єктивних тенденцій у розвитку економіки в епоху інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та глобалізації. В умовах пострадянських країн «...рівень саморегуляції недостатній, натомість значно вищим є рівень політико-правової регламентації суспільного життя. Це пояснюється існуванням великої кількості загроз і ризиків, здатних дестабілізувати й без того хиткий політичний процес, порушити баланс сил та інтересів. ...Тобто завдяки створенню політико-правових умов, своєрідних правил гри забезпечується доступ громадських інституцій до процесів формування політичних рішень, і вони тим самим інституціалізуються» [1, с. 54]. В країнах, де ринкова система формується, регуляторна політика відображає революційний процес зміни інститутів як передумову і наслідок переходу від одної економічної системи до іншої. За цих обставин нові формальні і неформальні інститути мають затверджуватись в інституційному

середовищі пострадянської економіки одночасно з формуванням ринкової системи та відносин громадянського суспільства. Тому формування сприятливих умов для прискореного розвитку певної країни значною мірою залежить від інститутотворчої ініціативи держави по запровадженню регуляторних актів, що пройдуть жорстку процедуру конкурентного та прозорого для громадськості відбору і відповідатимуть стратегічним цілям соціально-економічного розвитку суспільства.

Регуляторна політика як самостійний напрям державної економічної політики сформувалась в останній чверті ХХ ст. У науковій літературі виділяють 3 етапи її еволюції: 1) дерегуляція (less regulation) – 70-ті роки ХХ ст.; 2) краще (більш якісне) регулювання (better regulation) – 80-90-ті роки ХХ ст.; 3) розумне регулювання (smart regulation) – початок ХХІ ст. Перший етап передбачав зменшення кількості нормативно-правових актів – скасування застарілих регуляторних актів, максимальне зняття обмежень та бюрократичних бар'єрів для ведення підприємницької діяльності (особливо малого та середнього підприємництва). Другий етап означав акцентування уваги не на кількісних, а на якісних параметрах регуляторних актів – вони мають досягати певних результатів. Третій етап є сучасним етапом еволюції регуляторної політики, «розумне регулювання» передбачає вибір серед альтернативних варіантів проектів регуляторних актів; оцінку наслідків регулюючого впливу (економічних, соціальних, політичних) за певними критеріями та індикаторами; активну участь зацікавлених сторін у розробці, впровадженні та оцінці наслідків регуляторної політики.

У розвинутих країнах у формуванні та реалізації регуляторної політики широко використовуються ІКТ (за допомогою Інтернету здійснюються обговорення проектів регуляторних актів та оцінка державними чиновниками, науковцями, зацікавленими групами наслідків їх запровадження; спілкування підприємців, платників податків з державними установами; подання прохань, скарг та пропозицій громадян до урядовців тощо).

Що стосується України, то у нас регуляторна політика, головним чином, ще залишається на першому етапі – дерегуляції. Скасування великої кількості застарілих та корупційно небезпечних регуляторних актів, запровадження спрощених та електронних схем спілкування підприємців, платників податків з державними установами дали певні позитивні результати у покращенні інституційного середовища для підприємництва та у підвищенні позиції України у рейтингу легкості ведення бізнесу (Doing Business), який розраховується Світовим банком. Однак відміна або обмеження перевірок якості товарів вітчизняних виробників як складова політики дерегуляції привели і до поганих наслідків, зокрема у виробництві харчових продуктів. Так, за даними Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, не менше 30-50% усіх продуктів харчування в Україні – фальсифікат, це особливо стосується молочних виробів та ковбас, які містять інгредієнти, що сприяють виникненню смертельних хвороб у споживачів [2].

Підсумовуючи усе сказане, можна зробити певні висновки. Сучасні тенденції у формуванні та реалізації регуляторної політики держави, на наш

погляд, полягають у наступному: 1) регуляторна реформа у розвинутих країнах дала чудові результати уже на першому етапі (дерегуляції) у зв'язку з ефективною дією механізмів саморегуляції інститутів ринку та громадянського суспільства, підвищенням соціальної відповідальності приватних фірм, діями саморегулюючих організацій, які часто добровільно накладають на себе додаткові (по відношенню до формальних регуляцій) зобов'язання стосовно якості товарів та послуг, відносин з партнерами та покупцями, – все це дало можливість без шкоди для суспільства замінити частину державних «правил гри» на ринкові та громадські правила; 2) сучасний етап еволюції регуляторної політики – «розумне регулювання» передбачає конкурентний та прозорий для громадськості відбір регуляторних актів та їх відповідність стратегічним цілям соціально-економічного розвитку суспільства; особлива увага приділяється оцінці наслідків регулюючого впливу для всіх задіяних у регулюванні осіб за певними критеріями та індикаторами, активній участі зацікавлених сторін у розробці, впровадженні та оцінці наслідків регуляторної політики, а також створенню сприятливих умов та організаційних форм для інноваційної підприємницької діяльності, використовуючи можливості мережевих та глобалізованих структур сучасної економіки; 3) використання ІКТ сприяє підвищенню ступеня прозорості та ефективності діяльності, пов'язаної з розробкою та реалізацією регуляторної політики, зменшенню можливостей для корупційних схем та рентоорієнтованої поведінки державних службовців.

В Україні нерозвиненість ринкових та громадських інститутів, що сприяють добросовісній конкуренції, захисту прав споживачів, підвищенню добробуту населення, накладає певні обмеження на дерегуляцію – вона не повинна наносити шкоду здоров'ю і добробуту громадян. Основні напрями вдосконалення регуляторної політики в Україні, з нашої точки зору, полягають у наступному: 1) регуляторна політика має сприяти реалізації стратегічних цілей у розвитку національної економіки (конкурентоспроможність – інноваційність; підвищення суспільного добробуту – соціальна справедливість, вирішення екологічних проблем); 2) у формуванні, реалізації та оцінці наслідків регуляторних впливів має приймати активну участь громадськість, має бути прозорий і доступний «електронний уряд»; 3) дерегулювання підприємницької діяльності не повинно наносити шкоду здоров'ю і добробуту громадян, відміна державних регуляцій має відбуватись по мірі розвитку ринкових та громадських інститутів саморегулювання, що сприяють добросовісній конкуренції, захисту прав споживачів та зростанню добробуту населення.

Література

1. Зеленько Г. Проблема «кількості держави» у процесах становлення громадянського суспільства в Україні / Г. Зеленько // Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (12 грудня 2012 р., м. Київ). – К.: НІСД, 2013. – С.52-64.

2. Опасная еда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.rambler.ru/other/38567873-opasnaya-eda/>